

je strah, izlaza u ravni pisanja čini se kao da nema. Pisano i nenapisano bivaju isto, isto, kao izgovor da pisati treba dalje. Igrici u knjizi »Strahoslov« nastojao je izići iz okvira »straha« od same pomisli da pjesmu treba napisati i da je nakon svega valja i pročitati. Valjana i ujednačena knjiga pjesama koja uspješno ostvaruje jednu zamisao da – misao bude strah od pisanja u pisanju samom, kao odgovor na svakidašnjicu.

SRBA IGNJATOVIĆ: »SLAGAČNICA« »Narodnja knjiga«, Beograd 1981.

Piše: Vojislav Sekelj

Između dolaska i odlaska, po nekom unutrašnjem redu vožnje, čovjek je zadan, ali ne i određen, znacima. Nosioci znakova, kao čitljivi ožiljci duše, od davnina su bili »znamenja« (predmeti) izvan čovjeka. Čovjek je samo uspostavljao red, unosio i svrhu samoga reda u ne-smisao, otvarajući neprestano nove stranice življenja. Pjesnik Srba Ignjatović u zbirci »Slagačnica« s kritičkom dozom određuje se upravo naspram nekog poretka stvari i pojava, semantički uspostavljajući odnos sa povješću, koja postavši, ili ostvarivši neki smisao, prestaje biti riječ. Postaje ona povijesna općost, gdje važenje biva sve, a postojanje ništa. No, to ništa nije praznina, bezdan, ništavilost, nego cilj da se do tog ništa dođe, na isti a ipak nov način Namjera da se sam »dolazak« poetički umiri, ironizirajući pri tom sam put kretanja ka konačnoj realiaciji sveukupne datosti, lapidarno je ostvaren u pjesmi »Konj«:

»Tek jedan
Pod zidom Troje«.

Početak određuje povjesnu strukturu, da bi početnu ideju, ovdje ideja konja, bila dovršena ovako:

– »Konju jedan,
Jedna naša snago.

Trkaču,
S ringišpila«.

Spoj dva djetinjstva, djetinjstvo pjesnika i djetinjstvo povijesti, i nov tehnološki mit, koji ništa bitno ne pomjera, sem što koncizno obuhvata vrijeme rasta izvan razvoja. Jer, ljudski duh se i dalje ispod zidina neke Troje o konju na isti način pita. Ali ta neka nova Troja, nema snage da oslobodi, jer u pitanju su sada neka druga putovanja:

»Važno je putovati, nag ili upakovan.
Putujući, telo je pokretljivo«.

Svodivost na pokretljivost, lišava putovanje metafizike iznenađenja i čuđenja, ostavljajući čovjeka trajno hladnim, poistovećujući ga s kvarljivom robom, a pitanje:

»Ude i ne izide.

Ko je ušao?

Čelo, lakat, potkolenica,
Butna kost«.

U pjesmi »Ulazak u grad« izdvaja dio kao cjelinu, i znaci raspoznavanja nisu znaci razlike, već znaci istosti, u pjesmi kao i u životu, samo se u početku isto u istom razlikuje, nosi u sebi mogućnost razlikovanja, svoj sui generis. Pas i trokut se ne razlikuju, oni su u tom stepenu različiti da svako pitanje o razlici isključuje suvisli odgovor. Svodivost čovjeka na različitost sama sebe, ne znači nedostatak ili gubitak identiteta, već, u ovom slučaju, nepoznavanje puta ka onoj strani našega ja gdje prebivaju sile što nas za postojanje trajnije i sadržajnije vežu, čineći nevidljivi most između bića i postojanja. O tim tajnovitim sponama Ignjatović pjeva u pjesmi »Postanje«:

»Zatim su došle godine.
Stvari dobile ime i cenu.
Tada su bogovi konačno
Odlučili da oneme.«

Konačna nemost bogova je uvjet razvoja govora čovjeka, ali cijena je previsoka; dati predmetima ime, znači u osnovi lišiti ih njihovih imena, uz to odrediti im i cijenu, znači izjednačiti sve različite stvari, brisati razlike u načinu postojanja za čovjeka. Razlika između psa i trokuta nije više empirička, bogovi su se povukli, ostala je kvantitativna razlika određena cjenom; sve ima svoju cijenu, pitanje, zamjene je tehnički a ne suštinski problem. Surova empirija Zapada, ta hladna racionalizacija u doba posvemašne limarije, ne uspjeva nas staviti pred bitniju dilemu roda:

»Kornjača ili Ahil?

Kokoška ili jaje?«

ne postoji više ili (ili, sve je svedeno na kratanje, na promjenu mjesta, a višestruka mogućnost višestrukog uništenja čovječanstva je pitanje dana, koje nikoga iskreno ne uzbuđuje, niti uznemirava, stvari su jasne, oni imaju svoje ime i, dakao, cijenu. Smisao apsurd je u njegovoj apsurdnosti, a ne izvan njega. Ti paradoksi ljudskog postojanja opsjedaju pjesnika Ignjatovića. On izlaz vidi, ili ga pokušava iznaći, u pjesničkoj integraciji svijeta, u konačnom ljudskom spoju dva različita duha i dva različita osjećanja i određenja spram zbilje u smislu istosti duha Istoka i Zapada: »Kuća bez buva. Tužni tavani«. – u pjesmi »Detinjstvo«. Predmeti ovdje nemaju još svoje ime, postoji odnos bića, a ne ekvivalencija cijena. Sve je na tavanu prekriveno finim slojem tajanstvene prašine, koju s vremena na vrijeme treba uznemiriti, uzbuditi, erigrirati! U polumraku tavana prebivaju stvari pune bogova, iz svakoga čupa ceri se sadržina nepoznatog, odbačenog vremena, potreba je to duha koji čezne za čistim slikama dok se pita:

»Da li je trava i dalje trava?«

Da li je smrt neizbežna.«

Tim pitanjem pjesnik zadužuje pred pjesmom samoga sebe. Nauka na gore postavljena pitanja daje jasne odgovore: trava je trava, dvojbe nema, no kada zaroni u tu travu svojim preciznim instrumentarijem, u travu koja je trava i dalje i samo trava, ona, nauka, tamo nalazi sve drugo samo ne travu, češće progovara o tragovima vlastita instrumenta nego o predmetu istraživanja. Pjesniku je to unaprijed poznato, i on zna i pamti da je trava trava, i da je ona metafizički ključ između života i smrti, i da je pjesma ovdje da uspostavi red i smisao, jer čovjek je složeniji od trave ne samo dok se pita da li je trava i dalje trava. Pjesnik istražuje lavirinte izvan imena i cijena, traga za identičnošću svog bića u smehu sjenki u gradu punom mrava, buva i vatre, neprestano svjestan opasnosti da konačno sve ima svoje ime, da su bogovi onemjeli i da iz istog razloga stvari imaju svoju cijenu, jer jedan pas i jedan trokut moraju se oko bitnog sporazumjeti.

»U meni nema bolesti osim mene.

Kao stonoga, sebi sam trem«.

U pjesmi »Poslodavac« Keops«. Potreba za sobom, za poniranjem u vlastiti lavirint limba, gdje povijest na povijesni način već jeste povijesna. Ignjatović traga za univerzalijama koje sadašnjicu sondiraju u neku već dogodenu, ali neznanu budućnost, za formulama, gdje pobuna ovaca, Edipa, Antigone, borgesovski vraćaju vrijeme, očekujući novu idilu, koja život razrješava torture nauke i tehnike, jer život ipak i u prkos svemu jeste ono nepovijljivo jestvo koje se uvijek i svuda događa između dva događaja; o toj idili Ignjatović će reći:

»Ko kaže da idila nije moguća

u kući koja guta dva omanja grada?«

Svjet je jedan neponovljivo ne-djeljiv.

Knjiga pjesama »Slagačnica« drži i pleni našu pažnju svojom bogatom asocijativnošću, ona nas kritički drži na rastojanju od nas samih.

MIROLJUB TODOROVIĆ: »ČORBA OD MOZGA«, Zapis, Beograd 1982.

Piše: Dobrica Kamperelić

Čorba od mozga je zbirka šatrovačkih i drugih pesama, kako stoji u podnaslovu. Naslovna pesma Čorba od mozga, po prilici, spada u ready-made pesme, ali ne i »udarne«: ako bismo po njoj sudili o istoimenoj zbirci, odmah bismo mogli da zaključimo ovaj prikaz; ne samo čitaocu sa istančanim pesničkim ukusom, čak ni Dišanovoj svesno-kritičkoj poetici, pa ni osrednjoj domaćici ne bi prijala pesnička vizija ove čorbe (mozak preliti/vreloom vodom/očistiti kožicu/i sitno isekcati... itd. – Neka, Hvala!)

Inače, ovu pesničku zbirku – koju je NIN-ov književni kritičar uvrstio u »top ten« listu književnih dostignuća u 1982. godini – čine razni nekonvencionalni/nepretenciozni poetski izrazi: stohastička, šatrovačka, fenomenološka, vizuelna, gestualna, ready-made, permutaciona, mail-poezija... Nikada nisam shvatio da li Todorović ozbiljno misli da sve ove poetike spadaju u signalizam, ali se i te kako protivim njihovom poistovećivanju sa signalističkim »izražajnim sredstvima i autentičnim govorima (oblicima), kako veli Veselin Ilić u opširnom pogovoru Čorbe od mozga.

Rekoh, ovo je zbirka šatrovačkih i drugih pesama, dakle namenjena, pre ostalih, šatrovcima; onim folklorno-poetskim tipovima (prosto vrvi od njih svaka ozbiljnija literarna redakcija), koji su se brzo urbanizovali, a zatim, pokazavši primernu adaptivnu moć, ispuštaju tobožnje poetsko-šatrovačko-urbane kritike i prosto je nenormalno koliko plaše »otudene« gradske fosile. Oni će u pesmama poput Ošišajmo i šintere, Triling iz rukava i Fatum za funjare naći sebe, prepoznati se u signalističko-šatrovačkom »autentičnom govoru«, a neke bi pesme mogli uzeti i za manifeste šatro-signalizma (famozan je fakin/flegma ko francuzi/folira fenjere/falične fileksire/fišbajn frajere... – Znate li još nešto šatrovačko? Dopišite!)

Što se tiče vizuelne poezije, pristup »poetskoj destrukciji jezika« je posve različit: tradicionalni jezik je »oslobođen« /napušten, a prošireni su semantički okviri poezije uz neizbežnu kostimografiju, scenografiju i šminku. Konkretna i vizuelna poezija zahteva od čitaoca dublje poniranje do smisla/značenja što ga grade – u konkretnim međuodnosima – reči/slike, konvencionalni i drugi znaci novog, totalnog poetskog jezika. Pri tom, najjednostavniji grafopoetski postupak olikovljenja reči/teksta (kao u nekim ranijim zbirkama) nije karakterističan za vizuelnu poeziju u ovoj knjizi; češći su primeri vizuelno/montažne konkretne poezije. Sam je poetsko-vizuelni materijal dovoljno rečit, nemoguće ga je – preko posrednog smisla (npr. metafore) – razumeti i objasniti. Isto se može reći i za gestualnu, permutacionu i zvučnu poeziju (recimo, nije li krkata smislom pesme KRC, iako se to ne da odmah uočiti).

Važnije je od svega, bez obzira na to koliko se i kako ova Todorovićeva poezija nekom dopada, da su – pod pritiskom ovakvih i drugih poetika – popucali šavovi tradicionalnih poetskih okvira u nas, i šire. Istina, prevelike su se ambicije signalizma da »ne samo revolucioniše poeziju i literaturu, već radikalno zahvati u sve oblasti umetnosti i čovekovog življenja« – pokazale nerealnim i neskromnim, isto se može reći, kako se uveravamo, i za druga avangardna opredeljenja, pri čemu su, recimo, zenitističke panbalkanske i metakosmičke odrednice smešne. Pa i sve ono, opet, fragmentarno, o signalizmu u Todorovićevoj zbirci Nazvano mleko plamen plača (Gradina, Niš, 1972) ukazuje na preteške i nerealne zadatke signalizma u nadnacionalnim, dakle planetarnim razmerama. Signalizam bi, skromnije, mogao – na prekretnici u XXI vek – da se uključi u: (1) prevazilaženje ezoterične umetnosti i okretanje ka celokupnosti ljudi pomoću multimedijalnih načina komunikacije, (2) prevazilaženje kulta bogova, heroja i ličnosti, mitova noći i tehnokratije, (3) proširenje kanala za opažanje i razvoj umetno-